

Australiansuomalaiset etsivät itseään

Maija-Liisa Punta-Saastamoinen

Kulttuurisen identiteetin määrittäminen australiansuomalaisessa kirjallisuudessa¹

Aineistonkeruumatkoillani Australiassa vuosina 1999 ja 2001 korostui heti alkumetreiltä lähtien australiansuomalaisten kirjoittajien oman kulttuuri-identiteetin pohdinta ja oman paikan hakeminen kulttuurien ristivedossa. Sama teema nousi yhtä lailla australiansuomalaisesta kirjallisuudesta kuin kirjoittajien haastatteluistakin. Kun eri kulttuurit kohtaavat siirtolaisuudessa, siirtolaisen oma elämä näyttäytyy eri valossa: on tehtävä tiliä menneestä ja katsottava tulevaa uusien silmin, uusista lähtökohdista.

Millaisen tilinpäätöksen australiansuomalaiset ovat kulttuurien kohdatessa sitten tehneet? Avoimia kysymyksiä on ollut paljon: Kuka minä olen? Miksi olen täällä? Millaista minun elämäni on ollut – millaista se on nyt? Entä, jos en olisi lähtenyt? Mitä tulevaisuudelta on lupa odottaa? Teinkö oikein lapsille, kun toin heidät tänne? Teinkö oikein, kun ylipäänsä lähdin? Olenko nyt onnellinen? Olisinko sittenkin onnellisempi Suomessa?

Kaikki nämä ovat hyviä ja relevantteja kysymyksiä – osa suorastaan eksistentiaalisia. Vastausten löytäminen niihin on prosessi, jonka jokainen siirtolainen joutuu käymään läpi yrittäessään löytää oman elintilansa ja äänensä sekä oman kulttuurisen identiteettinsä uudessa tilanteessa. Se on monelle elinikäinen prosessi.

¹ Artikkelin perustuu tekijän samannimiseen väitöskirjaan, joka julkaistiin Siirtolaisuusinstituutin sarjassa joulukuussa 2010 (Siirtolaisuustutkimuksia 34).

Kirjoittaja on filosofian tohtori, väitellyt 29.1.2011 Itä-Suomen yliopistossa Joensuussa. Väitöskirja on nimeltään "Australiansuomalaiset etsivät itseään; kulttuurisen identiteetin määrittäminen australiansuomalaisessa kirjallisuudessa".

Ensimmäinen tutkimustavoitteeni oli kartoittaa australiansuomalaisten kirjallisuuden kenttä. Australiansuomalaista kirjallisuutta löytyi Siirtolaisuusinstituutista Turussa jonkin verran, etenkin 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun merimiesten päiväkirjoja ja muistiinpanoja. Australiaan tekemilläni kahdella tutkimus- ja aineistonkeruumatkalla uusia teoksia/käsikirjoituksia löytyi 50–60. Paljon löytyi myös muuta materiaalia, runoja, pakinoita ja tekstikatkelmia. Haastattelin matkoillani noin 50 kirjoittajaa ja hankin uutta kirjallista aineistoa. Yhteensä kirjoittajia löytyi noin sata. Muu materiaali, kirjoittajien haastattelut ja videoinnit/diakuvat ovat tutkimuksessani tausta-aineistona.

Australiansuomalaisen kirjallisuuden kentän kartoitettua luin aineiston ja tarkastelin sitä kulttuurisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Kulttuurinen vuorovaikutus australiansuomalaisessa kirjallisuudessa laajeni ja täsmentyi aineiston lukemisen jälkeen kulttuurisen identiteetin määrittämiseksi (suomenkielisessä australiansuomalaisessa kirjallisuudessa). Merkityksellisenä kontekstina tutkimuksessa on siirtolaisuus, muutto maasta toiseen, kulttuurista toiseen.

Methodisena ohjenuorana tutkimuksessani olen käyttänyt Anthony Giddensin (1976) kaksoishermeneutiikan periaatetta: kulttuurin ja yhteiskunnan tutkijan on yhtäältä tavoitettava ne merkitykset, jotka ihmiset antavat erilaisille asioille, tarkasteltava ikään kuin noiden ihmisten silmin ja puhuttava maailmasta heidän kielellään. Toisaalta tutkijan on myös otettava etäisyyttä tutkittaviin ja puhuttava asioista teoriakielen avulla. Tutkimuksen teoriakielen olen muodostanut käymällä läpi siirtolaisuutta, kulttuurista identiteettiä, suomalaisen nyky-yhteiskunnan sukupolvien ja erilaisia kirjallisia tekstejä käsitteleviä tutkimuksia. Näin muodostamani teoreettiset oletukset ohjaavat tapaan analysoida ja tulkita käsittelemiäni tekstejä.

Australiansuomalainen kirjallisuus on verraten runsasta, kun otamme huomioon siirtolaisten suh-

teellisen vaatimattoman määrän. Suomalaisia on muuttanut Australiaan vuosina 1945–1998 kaikkiaan noin 22 000 henkeä, ja paluuprosentti on ollut tutkimusten mukaan melko suuri, jopa 40–50 prosenttia. Australiansuomalaiset ovat kirjoittaneet siirtolaisuuteen liittyviä omaelämäkertoja, muistelleet lapsuuttaan ja pitäneet päiväkirjaa. He ovat kirjoittaneet myös fiktiivisiä teoksia, historiallisia teoksia sekä lyriikkaa. Merkille pantavaa on kirjallisuudesta nouseva oman kulttuurisen identiteetin määrittely, oman paikan etsiminen kahden erilaisen kulttuurin välimaastossa, kodista neuvotteleminen. Osa teoksista/käsikirjoituksista vain sivuaa tematiikaltaan siirtolaisuutta, ja osassa teema ei tule esiin ollenkaan. Suuressa osassa australiansuomalaista kirjallisuutta siirtolaisuusteemaa käsitellään tavalla tai toisella, joissakin teoksissa se on hyvin keskeisessä roolissa, kuten esimerkiksi tutkimuksessa primaariaineistoon kuuluneissa Niilo Ojan omaelämäkerrassa *Koralliranta ja Spinifex* (1972), Olavi Erosen omaelämäkerrallisissa teoksissa, etenkin teoksessa *Kuuromykkinä Australiassa* (1996), Kati Ojalan fiktiivisessä teoksessa *Läskisooasia ja katkarapuja; suomalaiselämää Australian helteessä* (1999) sekä Seppo Jokisen fiktiivisessä teoksessa *Ruuppi* (1991). Lyriikan puolella tämä teema löytyy muun muassa Raila Mantereelta, Margit Suvalta, Tuulikki Leviniltä ja Alpo Koitermaalta.

Segers ja Viehoff (1999, 34–35) jakavat kulttuurisen identiteetin kuuteen eri ulottuvuuteen. Ensimmäisenä on kansallinen ulottuvuus, toisena etninen, uskonnollinen ja kielellinen ulottuvuus. Kolmantena ulottuvuutena he näkevät ihmisen seksuaalisen käyttäytymisen ja itsemäärittelyn sekä roolit sosiaalisessa elämässä. Neljäs ulottuvuus pohjautuu saman sukupolven samanlaisiin kokemuksiin maailmasta. Viidennen ulottuvuuteen sisältyvät ihmisen perhe- ja ystävyysuhteet, ylipäänsä hänen paikkansa sosiaalisessa hierarkiassa. Viimeiseen eli kuudenteen ulottuvuuteen sisältyy työelämä, ihmisen asema työelämässä ja hänen verkostonsa siellä. Olen käyttänyt näitä kulttuurisen identiteetin ulottuvuuksia analysoidessani australiansuomalaista kirjallisuutta kulttuurisen identiteetin määrittelyn näkökulmasta. Merkittävimmäksi australiansuomalaisessa kirjallisuudessa osoittautui kansallinen identiteetti. Tärkeimmät lajiteoreettiset käsitteet työssäni ovat olleet omaelämäkerta, fiktiivinen proosa ja lyriikka.

Nostalgia elämän voimavarana

Kansallinen ulottuvuus näkyy australiansuomalaisessa kirjallisuudessa vahvana. Se näyttäytyy suomalaisina maisemina ja traditioina, rituaaleina sekä symboleina. Perinteiset suomalaiset tavat ja esimerkiksi ruokakulttuuri, juhlat ja suomalainen musiikki ovat niitä elementtejä, joista kansallinen identiteetti rakentuu – ja joista sitä rakennetaan myös tarkoituksellisesti esimerkiksi Suomi-Seurojen kautta. Kansallinen identiteetti on tietoisesti rakennettu, ja tietoisesti sitä myös halutaan ylläpitää – ainakin jälkipolvia ajatellen. Muuten kansallista identiteettiä on vaikea tiedostaa, sillä se piiloutuu muistoihin, maisemiin, kietoutuu tunteisiin ja arvoihin. Kansallinen identiteetti on mukana erilaisissa rituaaleissa ja symboleissa, joiden kautta merkitystä konstruoidaan. Kulttuurisen socialisaation tuloksena sisäistämämme kansallinen identiteetti pysyy meissä lujasti. Kansallisella identiteetillä on emotionaalinen status; se pohjautuu henkilökohtaisiin rakkaisiin muistoihin Suomesta, lapsuuden maisemiin ja kauniisiin kuviin.

Australiansuomalaisessa kirjallisuudessa suomalainen elämänmuoto edustaa ihmiselle kotia, pysyvää ”hyvää”, lapsuuden onnelaa, ”Karjalaa”. Todellisuudessa sitä ei tässä ideaalimuodossa ole olemassakaan. Suomalaisen elämänmuodon rakennusaineet, muistot ja kuvat entisestä kotimaasta, toimivat lähinnä mentaalilla tasolla, ajatuksellisena pakopaikkana siirtolaisuuden ongelmista. Suomalaisuus on siirtolaiselle tällöin lähinnä vain haavekuva menneestä. Suomalaisuus on kaunista – mutta niin tarpeellista – fantasiaa. Paikka voi auttaa voittamaan tunteen lakkaamattomasta ajassa virtaamisesta; se vastaa pysyvyyden tarpeeseemme.

Tutkimuksessani tarkastelin australiansuomalaisten kansallista identiteettiä Roosin (1987) sukupolvi-teorian perusteella. Kussakin teorian neljässä sukupolvessa kansallinen identiteetti oli säilynyt vahvana. Eroja luonnollisesti on esimerkiksi eri sukupolvien koulutuksessa, jolloin erot voivat näkyä muun muassa korkeakulttuurin puolella, kun puhutaan kansallisista korkeakulttuurin symboleista. Siirtolaisen ihanteellinen ”Suomi-kuva” ei vastaa ehkä todellisuutta, mutta paikkansa se täyttää: sen avulla rakennetaan kansallista identiteettiä, joka siirtolaisuudessakin tarjoaa (pysyvän) pohjan elämälle. Kansalliseen identiteettiin liittyy vahvasti nostalgisuus: kiinnitytään menneeseen tilanteeseen, jossa elettävä elämä on toisaalla.

Nostalgia on voimavara, jonka avulla siirtolaisen arjen murheet unohtuvat, se on mahdollisuus itsensä rakentamiseen vierauden keskellä. Kansallinen kulttuuri elää vahvasti siirtolaisen elämässä.

Yhteenpunoutunut kulttuurinen identiteetti

Kulttuurisen identiteetin toinen ulottuvuus Segersin ja Viehoffin luokittelussa on etninen, uskonnollinen ja kielellinen ulottuvuus. Kulttuurisesta näkökulmasta etnisyydessä on kysymys kollektiivisesta merkitysjärjestelmästä, joka konstituoiti tietynlaisen yhteisön aseman omassa ympäristössään. Etninen identiteetti on nähty itsemäärittelyn tuloksena, psykologisena itsensä paikantamisena suhteessa sosiokulttuuriseen muodostelmaan.

Australiansuomalaisessa kirjallisuudessa etnisyyttä määritellään usein kansallisen identiteetin kautta ja sen kanssa yhdessä. Suomalaiset ovat olleet etniseltä identiteetiltään melko homogeeninen ryhmä Australiassa. Yhteisen kansallisen ja maantieteellisen alkupeuran, saman kulttuurin ja tapojen, usein uskonnonkin, yhteisen kielen ja yhteisten arvojen lisäksi suomalaisilla on ollut yhteisiä instituutioita, kuten omia Suomi-kouluja, seurakuntia, Finlandia Village eli oma etnisesti painottunut lepokoti, Suomi-Seuroja ja omat ”haalinsa”. Suomalaiset ovat muodostaneet yhteisen siirtolaisryhmän Australiassa. Maahanmuuttajasukupolvi on endogaamista ja sekä työelämässä että vapaa-aikanaan samaa etnistä taustaa suosivaa. Esimerkiksi Mount Isaan syntyi todellinen ”pikku-Suomi”, jossa oli mahdollisuus viettää suomalaista sosiaalista elämää vaikkapa ”Mannerheim-linjalla” Mount Isa Hotellissa maanmiesten rinnalla. Kulttuurinen integraatio oli vähäistä, sillä suomalaiset toimivat paljon omassa piirissään. Maahanmuuttajasukupolvella suomalainen identiteetti säilyy pitkään ainoana – bikulttuurinen kompetenssi eli taito elää kahdessa kulttuurissa, vaihtaa arvoja ja aatteita tilanteen mukaan on luontevaa usein vasta seuraavilla sukupolvilla.

Australiansuomalaisesta kirjallisuudesta välittyvä kahtalainen suhtautuminen uskontoon. Osa kirjoittajista perustaa teoksensa/käsikirjoituksensa juuri uskonnollisen vakaumuksensa pohjalle, kuten esimerkiksi Taisto Salmela, Rauni Waris, Jaakko Tuovinen, Lahja Eemil Hanhiniemi, Kerttu Pekki, Eero Aukeela, Liisa Pitkänen ja Keijo Paunasalo; osa taas suhtautuu

uskontoon epäillen tai välinpitämättömästi. Kaikille kirjoittajille yhteistä on Suomesta tuttuun uskonnollisten traditioiden ja rituaalien kunnioitus sekä niiden vaaliminen. Siirtymäriitit, esimerkiksi hautajaiset, ovat tästä hyvä esimerkki. Uskonnollinen identiteetti on pitkälti punoutunut kansalliseen identiteettiimme. Merkille pantavaa on, että kriittinen katsantokanta uskontoon lisääntyy Roosin (1987) luokituksen kolmannella sukupolvella.

Kielelliseltä identiteetiltään maahanmuuttajasukupolvi on ollut hyvin homogeeninen joukko: Roosin (1987) suomalaisen nyky-yhteiskunnan ensimmäinen ja toinen sukupolvi separoitui usein niin pitkälle kuin se oli mahdollista. Englannin kielen vajavainen taito nakersi itsetuntoa ja vaikutti negatiivisesti jopa identiteetin kehitykseen, mikä tulee hyvin esille australiansuomalaisten teksteissä. Mutta vähemmistöryhmän alueellisen keskittymisen, vahvan yhteisön on todettu lisäävän jäsenten mielenterveyttä ja suojaavan jäseniään valtakulttuurin paineessa. Maanmiesten seuran merkitys korostuu myös australiansuomalaisessa kirjallisuudessa.

Vaikka teoksissa, etenkin niiden alkupuolella, korostuvat kielitaitoon liittyvät ongelmat Australiassa, todelliseksi ongelmaksi muodostuu usein siirtolaisen heikko itsetunto. Toisaalta odotukset esimerkiksi kielitaidon kehittymisestä ”itsestään ajan kanssa” ovat olleet epärealistisia. Tässä todennäköisesti näkyy australiansuomalaisten kirjoittajien sosiaalinen tausta: useimmat australiansuomalaiset kirjoittajat ovat kuuluneet työväenluokkaan. Kielitaidon syvällistä merkitystä ei siirtolaiseksi lähdetessä ole todennäköisesti realistisesti edes pohdittu. Toisaalta moni on ajatellut lähtevänsä vain muutamaksi vuodeksi onneaan koettamaan Australiaan, eikä maahan ole ollut aikomustakaan jäädä. Tämän vuoksi kielen systemaattinen opettelu siirtolaisuuden alussa on monella jäänyt arjen jalkoihin. Kirjoittajista osa suhtautuu teoksissaan realistisesti kielitaitoonsa, ja alkuhankaluuksien jälkeen muut asiat ovat tärkeämpiä kuin kieli. Kyseessä on todennäköisesti tilanne, jossa odotukset ovat olleet realistisella tasolla.

Roosin (1987) kolmannen sukupolven australiansuomalaiset ovat esimerkiksi Kati Ojalan teoksessa pitkälti kaksikielisiä tai ainakin tulevat toimeen hyvin molemmilla kielillä. Poikkeuksena ovat alkoholi-soituneet ja mielenterveysongelmaiset, joiden kohtalona on ollut marginalisoituminen.

Seksuaalinen käyttäytyminen ja roolit sosiaalisessa elämässä muodostavat Segersin ja Viehoffin mukaan kulttuurisen identiteetin kolmannen ulottuvuuden. Roolit sosiaalisessa elämässä liittyvät läheisesti perheen ja ystävyysuhteiden ulottuvuuteen sekä asemaan työelämässä. Sukupuoli-identiteetit muotoutuvat aina sosiokulttuurisessa vuorovaikutuksessa. Seksuaaliselta käyttäytymiseltään ja rooleiltaan sosiaalisessa elämässä henkilöt vaikuttavat australiansuomalaisissa teoksissa hyvin traditionaalisilta: miehet käyvät töissä, naiset ovat kotona tai tehdastyössä, vielä enemmän Australiassa (maan tarjoaman mallin mukaisesti) kuin Suomessa. Naisen rooli hoivaajana ja kodin hengettärenä on ollut Australiassa vahva, ja osittain tämä on vaikuttanut heikentävästi australiansuomalaisten kotiäitien kielitaitoon ja myöhemmin työnsaantimahdollisuuksiin.

Poikamiehet näyttävät seksuaaliselta käyttäytymiseltään kirjoittajan omiin kokemuksiin pohjautuvien tekstien valossa traditionaalisilta. Perinteinen rakkaus ja rakkausavioliitto on heillä kurssissaan, ja rahalla ostetaan nainen vain tosi tarpeeseen. Tilanne on samanlainen, kuin se oli jo 1900-luvun alkupuolella esimerkiksi Suvannon päiväkirjan mukaan. On ollut realiteetti, että Australiassa jokaiselle australiansuomalaiselle poikamiehelle ei ole ollut tarjolla Suomesta vaimoa. Endogamiahan on ollut yleinen käytäntö australiansuomalaisilla kirjallisuuden perusteella ainakin kolmanteen nykysukupolveen asti.

Neljäs ulottuvuus Segersillä ja Viehoffilla (1999) yhdistää saman sukupolven samanlaisiin kokemuksiin. Australiansuomalaisessa kirjallisuudessa näkyy kirjoittajien sukupolvi, ja taustalla teoksissa ovat samanlaiset kokemukset Suomesta lähtömaana ja Australiasta uutena kotimaana. Australiansuomalaisista kirjoittajista 80 % edustaa Roosin luokituksessa (1987) suomalaisen nyky-yhteiskunnan ensimmäistä tai toista sukupolvea, joiden tausta on ollut samantyyppinen. Ensimmäinen sukupolvi, sotien ja pulan sukupolvi, on kokenut työn raskauden ja nälänhädän sotien varjossa, toinen sukupolvi taas lapsuuden hädän ja puutteen jälkeen sodanjälkeisen jälleenrakennuksen sekä nousun. Suomi on ollut monelle maa, jossa ei ollut mahdollista rikastua omalla työllään, jossa verotus on estänyt rehellisen työnteon tai joka ei ole tarjonnut työtä tekijälle. Eroa kolmanteen sukupolveen on ollut enemmän. Tämä sukupolvi, suuren muroksen sukupolvi, on kokenut maaltamuuton, koulun-

käynnin pitenemisen ja ammattikoulutuksen merkityksen kasvun. Ihmissuhteiden merkitys on lisääntynyt. Tälle sukupolvelle on kulttuurinen integroituminen ollut helpompaa kuin edellisille polville. Sama koskee myös neljättä sukupolvea, joka ei ratkaisevasti enää eroa kolmannesta sukupolvesta.

Taloudelliset tekijät eivät olleet australiansuomalaisilla kirjoittajilla tärkein syy lähteä Australiaan. Tärkein motiivi on kyselylomakkeiden vastausten perusteella ollut seikkailunhalu. Taloudelliset syyt tulevat toisena. Kolmantena ovat olleet terveydelliset syyt ja sääolot, neljäntenä syynä on ollut mahdollisuus ”aloittaa uusi elämä”. Kokemukset Australiasta ovat olleet sekä kielteisiä että myönteisiä. Osa tulijoista on tullut vain pariaksi vuodeksi, mutta matka on venähtänyt usein, varsinkin varhaisina aikoina, rahanpuutteeseen, kun ei ole ollut varaa ostaa paluulippua. Useille se on antanut lisää aikaa punnita uutta asuinmaata kotina. Vaikka moni on jäänyt, moni on myös palannut Suomeen. Ja taas palannut takaisin Australiaan. Suomi, josta oli lähdetty, ei enää vastannutkaan odotuksia ja toiveita. Vetävinä voimina Suomessa olivat sukulaiset, ystävät ja tuttu kieli ja kulttuuri, työntävinä voimina olivat muun muassa työttömyys, suomalainen mentaliteetti ja sää.

Poikkeuksen ”missä on kotini” -pohtijoista muodostivat ne karjalaista alkuperää olevat, jotka eivät tunteneet Suomea kodikseen; heillä ainoa oikea koti jäi aikanaan rajan taa. Karjalaisten teoksissa/käsi-kirjoituksissa toistuu usein kaipuu ”todelliseen kotiin, Karjalaan”.

Viides kulttuurisen identiteetin ulottuvuuksista on Segersin ja Viehoffin mukaan perhe ja ystävyysuhteet sekä ylipäänsä paikka sosiaalisessa hierarkiassa. Riippumatta sukupolvesta, australiansuomalaisilla kirjoittajilla samasta kulttuurista oleva perhe ja puoliso toimivat suojaavana yksikkönä siirtolaisuudessa. Australiansuomalaisilla aviollinen separoituminen on ollut kurssissaan kaikilla Roosin luokittelemilla sukupolvilla. Tämä näkyy kautta koko kirjallisuuden. Yksinäisyys vieraassa maassa on usein vaikea kestää. Perhe on voima, jonka avulla jaksetaan.

Perhe ja ystävät sekä mahdollisuus hyvään elämään muokkaavat kertojien suhteita heidän elämänsä eri paikkoihin. Siirtolaisuudessa heidän merkityksensä on tavallista suurempi, sillä ihminen on reväisty juuriltaan ja hän etsii uusia juurtumisen paikkoja. Jos siirtolainen ei löydä tuttuja sosiaalisia kiinnikkeitä uu-

dessa ympäristössä, kodista ei tule ”kotia”, ja kodista neuvottelemisen estyy. Koti voi eri aikoina olla erilainen. Kun iäkkäät vanhemmat kuolevat Suomessa eikä muita lähisukulaisia ole, ”koti-ikävä” voi hellittää. Koti on omien lasten myötä uudessa maassa, kiinnikkeet yllättäen Australiassa. Kodista ja siihen kuulumisesta neuvotellaan aina – tulos voi olla yllätys neuvottelijalle itselleenkin.

Kuudes Segersin ja Viehoffin ulottuvuuksista muodostuu ihmisen asemasta työelämässä ja hänen verkostoistaan siellä. Siirtolaiskirjallisuudessa työ on usein tematisoitunut merkittäväksi motiiviksi, sillä työn avulla saavutetaan muita arvoja, esimerkiksi eläminen ja koulutus- sekä vapaa-ajanviettomahdollisuudet taataan ja asuminen kustannetaan sillä. Työ on suomalaiskansallisesti tärkeäksi katsottu arvo: työ on ihmisen moraalinen velvollisuus ja työmoraali sekä työteliäisyys kansallisia hyveitä.

Työ ei australiansuomalaisessa kirjallisuudessa osoitaudu elintärkeäksi asiaksi. Siihen suhtaudutaan realistisesti. Työn merkitys on sen tuomassa taloudellisessa turvassa. Tähän tietysti vaikuttavat myös siirtolaisen koulutus ja odotukset Suomesta Australiaan muutettaessa. Työ ei anna välttämättä sisältöä elämään. Australiansuomalaisessa kirjallisuudessa raskas työ ei kiehdo. Puhdasverisiä idealistisia työnkuvauksia löytyy kuitenkin esimerkiksi Kalle Hoipon fiktiivisestä teoksesta ”Australian tähtien alla” (1970).

Suomalaisten asema Australian työelämässä on ollut yhtä huono kuin muidenkin siirtolaisten. Brittien hegemonia on ollut vallalla, eikä siirtolaisille ole ollut tarjolla kuin kausiluontoisesti marginaalisia töitä hedelmäfarmeilla, keininhakkuussa tai rakennuksilla. Suomalaisten työtä on arvostettu, ja se on näkynyt esimerkiksi Mount Isan kaupungissa palveluissa ja virastoissa. Mutta muualla asuvilla tilanne on saattanut olla toinen: suomalaiset ovat olleet pieni ryhmä siirtolaisia muiden siirtolaisten joukossa. Työelämässä on kunnioitettu australialaisten ja brittien prioriteettiasemaa, ja siirtolaiset ovat saaneet sen työn, joka ”isänniltä” on jäänyt jäljelle.

Berryn akkulturaatiomallin (1997) mukaisesti teosten australiansuomalaisten voidaan sanoa monessakin suhteessa separoituneen muusta yhteiskunnasta. Jos ajatellaan Roosin (1987) luokituksen ensimmäistä ja toista sukupolvea, he ovat jollain tasolla assimiloituneet työnsään, mutta osa tulijoista on mennyt töihin muiden suomalaisten farmeille päästäkseen ”tuttuun joukkoon” ja

tuttuun työhön. Kolmas sukupolvi sen sijaan on jo pitkälti integroitunut australialaiseen työelämään.

Kulttuurisen identiteetin ulottuvuudet ovat australiansuomalaisessa kirjallisuudessa punoutuneet toisiinsa. Esimerkiksi saman sukupolven samanlaiset kokemukset muodostavat taustan australiansuomalaiselle siirtolaiselle: lähtijä on ollut todennäköisesti 20–40-vuotias kouluttamaton tai ammatillisen koulutuksen itselleen Suomessa hankkinut mieshenkilö, joka on työskennellyt Australiassa rakennusalalla, hedelmäfarmilla, keininhakkaajana tai mainarina. Etniseltä ja kansalliselta identiteetiltään hän on suomalainen, uskonnolliselta vakaumukseltaan ainakin traditionaalisia siirtymäriittejä kunnioittava, tavallinen suomalainen mies, joka arvostaa perhettään ja suomalaisia ystäviään – ja kommunikoi heidän kanssaan suomeksi.

Elinikäinen etsintäprosessi?

Australiansuomalaisessa kirjallisuudessa korostuu koti ja kuulumisen johonkin. Kodista neuvotellaan pitkän matkaa, omaa paikkaa etsitään. Oman spatiaalisen identiteetin etsiminen on jatkuva prosessi. Kuva Suomesta on siirtolaisuudessa usein kaksijakoinen: Suomi on unelmien kohde ja lapsuuden kotimaa. Se on myös paikka, jossa muuttaja on saanut epäoikeudenmukaista kohtelua, paikka, josta on ollut syytä lähteä. Koti ja kuulumisen jäsentävät suhdetta sekä vanhaan että uuteen ”koti”maahan. Australiansuomalaiset neuvottelevat kodista siis säännöllisesti. Yksi syy tähän on ensimmäisen ja toisen polven suomalaisilla varmasti kieli: uuteen kotimaahan integroitumiseen tarvittaisiin kielitaitoa, jota ei ole. Työtä on ollut, omaisuutta on kertynyt jonkin verran. Mutta mikä tekee kodista ”kodin”? Sitä australiansuomalaiset kirjoittajat käyvät teksteissään läpi. He etsivät vastausta erilaisiin kysymyksiin, joista tärkeimmiksi australiansuomalaisilla ovat osoittautuneet oman kulttuuri-identiteetin määrittelyyn liittyvät kysymykset. Jokainen siirtolainen käy läpi prosessin, yrittää löytää elintilansa ja äänensä sekä oman kulttuurisen identiteettinsä muuttuneessa tilanteessa. Mahdollisuus hyvään elämään on se prisma, jonka läpi paikkoja arvioidaan.

Australiansuomalaisten kirjoittajien teksteissä näkyy lähtömaan eli Suomen ja uuden asuinmaan, Australian, toisiinsa kietoutunut suhde. Muuttaja neuvottelee samanaikaisesti suhdettaan sekä menneeseen et-

tä tulevaan, lähtömaahan ja asuinmaahan. Prosessi ei ole kaikille samanlainen – esimerkiksi ensimmäisen, toisen tai kolmannen polven siirtolaisilla on hyvin erilainen lähtötilanne neuvotteluun. Kirjoittaja on usein herkkä, ja hän voi kokea asiat hyvin voimakkaasti. Siirtolaisuus tuo ihmisestä esille tämän haavoittuneisuuden. Oman tien löytäminen kulttuurien ristivedossa ei ole aina helppoa.

Australiansuomalaisten kirjoittajien teksteissä korostuvat myös siirtolaisuuden riskitekijät. Selkeästi kotoutumiseen ja kodista neuvottelemiseen ovat vaikuttaneet esimerkiksi kieli, ero muista perheenjäsenistä, eristäytyneisyys muista ja epäystävällinen vastaanotto (esim. brittien työhegemonia), ikävaihe Australiaan muutettaessa ja Suomessa koettu stressi. Parhaiten ovat kotoutuneet nuorena maahan muuttaneet.

Tässä tutkimuksessa australiansuomalaisten kirjoittama kaunokirjallisuus, kyselylomakkeet sekä haastattelut ovat tukeneet toisiaan selvitetessä kulttuuri-identiteetin määrittymistä australiansuomalaisessa kirjallisuudessa. Ne kaikki ovat tuottaneet samansuuntaisia vastauksia, joskin tulkinnoissa painottuu australiansuomalaisen kirjallisuuden kautta tullut tieto. Australiansuomalainen kirjallisuus avaa lukijan eteen näkymän rajamaan kansalaisesta, joka käy läpi elettyä elämää ja muistelee (menettyä) kotiseutuaan, mutta samalla käsitys itsestä syntyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa; suhde menneeseen määräytyy nykyhetkestä käsin.

Tutkimukseni on ensimmäinen australiansuomalaisesta kirjallisuudesta tehty tutkimus, ja siinä mielessä merkittävä päänavaus. Tulevalle tutkimukselle lienee myös hyötyä australiansuomalaisen kentän kartoittamisesta. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda lukija tekstien kautta lähelle australiansuomalaista elämää, auttaa katsomaan kirjoittajien silmin heidän elämänsä. Australiansuomalainen kirjallisuus on ansainnut päästä päivänvaloon. Kirjoittajien keski-ikä on ollut noin 70–80 vuotta, joten aineiston olen kerännyt miltei viime hetkellä: elävää australiansuomalaista kulttuuria ja kirjallisuutta ei enää kauan ole olemassa. Haastattelujen ja kuvadokumentaation kautta välittyy nopeaa vauhtia häviämässä oleva australiansuomalainen kulttuuri. Toki keräämäni australiansuomalainen kirjallisuus jää ainutlaatuisena aineistona elämään vielä kirjoittajien jälkeenkin. Siirtolaiskirjallisuudella on pysyvää arvoa dokumenttina siirtolaiselämästä, vaikka totuudelliskin kaunokirjallisuus ”valehtelee”, koska se on aina mielikuvituksen tuotetta,

fiktiota. Jokaisen siirtolaisen teos on myös todistajanlausunto; se on kirjoittajan oma näkemys asioista.

Australiansuomalaisessa kirjallisuudessa kuvattu kotoutumisen prosessi on ollut siirtolaiselle raskas. Kielitaidon puute ja marginaalinen asema työelämässä ovat nakertaneet pikku hiljaa monen itsetuntoa. Asema ”migranttina” Australiassa on ollut haastava: vain vahvalla asenteella siitä on selvitty. Vähä vähältä siirtolaisuuden edetessä asema ”rajamaan kansalaisena”, kulttuurien välissä, saa uusia positioita. Prosessin aikana joutuu kysymään itseltään monia kysymyksiä ja toteamaan, että kaikkiin kysymyksiin ei löydy oikeaa vastausta. Jokainen sukupolvi tarkastelee tilannetta omista lähtökohdistaan, oman sukupolvensa kokemuksista käsin. Neuvottelussa korostuu usein muistojen hyvä koti – joka taas ei olisi (ollut) välttämättä nykyisyydessä tai tulevaisuudessa hyvä koti. Myös kodittomuus on yhdenlainen identiteetti.

Australiansuomalaisessa kirjallisuudessa korostuu ihmisten erilainen kiinnittyminen eri paikkoihin. Australiansuomalaiset kokevat kirjallisuuden perusteella nykyisen asuinmaansa hyväksi tai tyydyttäväksi asuinmaaksi. Toisaalta määritellessään omaa kulttuuri-identiteettiään he lähes poikkeuksetta kääntävät katseen koti-Suomeen päin, korostavat suomalaiskansallista identiteettiään, kaipuuta lapsuudenkotiin ja luontoon, jotka määrittävät nostalgisena, lähes paratiisinomaisena paikkana.

Todellisuus ja nostalgia ovat kuitenkin kaksi eri asiaa. Lapsuuden maisema on sydämen ja sielun maisema, joka jättää jälkeensä kaipuun kotiin – huolimatta siitä, että elettyä elämä on toisaalla, Australiassa.

Kirjallisuus:

- Berry, J. W. (1997): *Immigration, Acculturation and Adaptation*. *Applied Psychology: An International Review* 46: 1, 5–68.
- Giddens, A. (1976): *New Rules of Sociological Method; A Positive Critique of Interpretative Sociologies*. London: Hutchinson.
- Roos, J.P. (1987): *Suomalainen elämä; tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista*. Suomalaisen kirjallisuuden Seuran toimituksia 454. Helsinki: SKS.
- Segers, R. T. and Viehoff, R. (1999): *Die Konstruktion Europas. Überlegungen zum Problem der Kultur in Europa*. In: *Kultur Identität Europa; Über die Schwierigkeiten und Möglichkeiten einer Konstruktion* Herausgegeben von Reinhold Viehoff und Rien T. Segers. Frankfurt am Main: Suhrkamp.